

ANADOLU VE İRAN TÜRK GÖÇEBE TOPLULUKLARI ARASINDA ORTAKLIKLAR

Dr. Öğr. Üye. Farzaneh DOULATABADI*

ÖZ

Türkler, yeryüzünde geniş alanlara yayılmış, dillerini gittikleri coğrafyalarda yaşatmış ve kültürlerini o coğrafyalara yaymışlardır. Türkler, Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar olan bölgede etnik, sosyal ve kültürel bağla birbirlerine bağlandıkları gibi dil ve din bağları da güçlendirmiştir. Kafkasya, İran, Irak, Suriye, Mısır ve Anadolu yoğun göç dalgası yoluyla, konar-göçer Türklerin yerleştikleri alan olmuştur. Gerek Selçuklular, Osmanlılar gerekse de Safeviler, konar-göçer Türk nüfusunu, siyasi ve sosyal nedenlerden dolayı çeşitli yerlere yerleştirmişlerdir.

Afyonkarahisar, Bolvadin'e Yazır, Avşar, Karkın ve Çepni boyları yerleştikleri gibi Osmanlı döneminde Anadolu'ya göç ettirilen Karabağ Türkleri Anadolu'ya yerleşmişlerdir. Türkler iskân edilen yerlere ya kendi aşiret, oymak adlarını ya da yerleştikleri mekanın coğrafi özelliklerinden kaynaklanan adları veya buraya gelmeden önceki yerleşim yerlerinin adlarını vermişlerdir.

Günümüz İran coğrafyasında yaşayan konar-göçer Türkler, Kaşkay Türkleri, Şahsevenler ve Türkmenler olmak üzere Anadolu'da yaşayan yörüklerle birçok yönden benzerlik göstermektedir. Çok geniş bir alanda yaşayan Türk halklarının dilleri kültür, politika, iklim vb. sebeplerle doğal olarak birbirinden farklılaşmaya başlamıştır. Yüzyıllardır buldukları coğrafyadan başka coğrafyalara göç eden kavimler, kendilerine ait kültür birikimlerini kendileri ile birlikte dillerinde taşımışlardır.

Çalışmamızda bu iki coğrafyada yaşayan Türk halklarının inanç, sosyal yapı, dil, ekonomi ve kültürel ortaklıkları tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İran Türkleri, Anadolu Türkleri, Kültürel Ortaklıklar, Göç, Sosyal Yapı

COMMON POINTS BETWEEN ANATOLIA AND IRAN TURKISH NOMADIC PEOPLE

ABSTRACT

The Turks spread over large areas on earth; They has lived their tongues in their geographies and spread their cultures to that geography. The Turks have strengthened this tie, as language and religion attach to ethnic, social and cultural ties to the region from Central Asia to Anatolia. Caucasus, Iran, Iraq, Syria, Egypt and Anatolia. The Seljuks, the Ottomans and the Safavids, if necessary, placed the Turkish-nomadic Turks in various places for political and social reasons.

Yazır, Avşar, Karkın and Çepni tribes were settled in Afyonkarahisar and Bolvadin. In addition, the Turks of Karabakh, who were emigrated to Anatolia during the Ottoman period, were placed in Anatolia. The Turks gave their settlements the names of their tribes, names of tribes, or geographical features of the place where they lived or the names of settlements before they came here.

Alight-nomadic Turks who live in the geography of present-day Turkmen, Kashkay Turks and Shahseven are similar in many ways to the nomads living in Anatolia. Language, culture,

* Eskişehir Osmangazi Üni. Fen-Edebiyat Fak. Karşılaştırmalı Edebiyat Böl, ferzaneabadi@gmail.com

politics, climate etc. of Turkish people living in a very wide area. naturally begin to differentiate from each other. Tribes that have migrated from geography to geography where they have been around for centuries have carried their own cultural accumulations with their own tongues.

In our work, belief, social structure, language, economic and cultural partnerships are discussed.

Keywords: Iranian Turks, Anatolian Turks, Cultural Partnerships, Migration, Social Structure

Giriş

Türkler, yeryüzünde geniş alanlara yayılmış, dillerini gittikleri coğrafyalarda yaşatmış ve kültürlerini o coğrafyalara yaymışlardır. Milattan önce bin yılından başlayan ve bugüne kadar devam eden Türk göçlerinin coğrafi alanını şöyle sınırlandırmak mümkündür:

Türk dünyası, yeryüzü üzerinde Ekvator'a göre Kuzey Yarım Küre'de, başmeridyene göre ise Doğu Yarım Küre'de yer almaktadır. Matematik konum olarak, yaklaşık 20 ° Doğu (Balkanlar), 90 ° Doğu (Turfan Havzası) boylamları ile 35 ° Kuzey (KKTC), 55 ° Kuzey (Kazakistan) enlemleri arasında, kabaca bir dikdörtgeni oluşturur. Dikdörtgenin eni 70 boylam derecesine eşit olarak, 280 dakikalık (4 saat 40 dakika) bir zaman dilimine tekabül eder. Kuzey-güney doğrultusundaki boy farkı ise 20 enlem derecesidir ki 2220 kilometrelik bir mesafedir. Türk dünyası bir bütün olarak kuzeyden Rusya Federasyonu, doğudan Çin, güneyden Pakistan, Afganistan ve İran, güneybatıdan Arap Ülkeleri ve batıdan ise Avrupa ülkeleri ile sınırlıdır. Nahçıvan ve Ermenistan dışında Türk dünyası kara sınırları kesintiye uğramaz. (Özey 2013: 145)

Türkler, Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar olan bölgede bir etnik bağla birbirlerine bağlanmışlardır. Dil, kültür, sosyal yapı ve nihayetinde din, bu bağın önemli bağlantılarını oluşturmaktadır. Kafkasya, İran, Irak, Suriye, Mısır ve Anadolu'da yoğun göç dalgası, konar-göçer Türklerin yerleştikleri alan olmuştur. Gerek Selçuklular, Osmanlılar gerekirse de Safeviler konar-göçer Türk nüfusunu, siyasi ve sosyal nedenlerden dolayı çeşitli yerlere yerleştirmişlerdir.

Türkler Horasan'dan ve İran'dan Anadolu'ya gelinceye kadar yerleştikleri her alana ve köye geldikleri yerin ve boyun adını takmışlardır. Örneğin bu coğrafyalarda Kayı boyu, Bayat, Yazır, Avşar, Bayındır, Eymur gibi yer isimlerine sık sık rastlamaktayız. Orta Asya'dan çeşitli sebeplerle Horasan, İran, Azerbaycan ve oradan Anadolu'ya göç eden Türkler, dilleriyle, gelenek görenek, inanç ve kültür birikimleriyle birlikte göç etmişlerdir. Her göç grubu yerleştiği yerin yeni şartlarına uyum sağlamış; adet ve geleneklerini ona göre şekillendirmiştir.

Anadolu Türk tarihini Azerbaycan ve Kuzey Mezapotamya Türk tarihinden farklı düşünmek doğru değildir. Bu yapılanmanın kuzey ucu Kafkasya ve Kırım'a doğru uzanır. Gerek bölgeye gelen Türk unsurların boy adı ve gerekse tarihi dönem itibarıyla bölge; Türk

kimliğine aynı çağda kavuşmuştur. (Kalafat 2012: 73)

Kaynaklarda yörük, Türkmen ve bunun gibi isimlere rastlamaktayız. Osmanlı'nın özellikle ayrıştırmaya çalıştığı "Türkmen" sözcüğüne karşılık Türk Dünyasında "Türk" ve "konar-göçer Türk" kavramları kullanılmaktadır. Yörükler veya Türkmenler Oğuz boylarıdır.

Naci Kum, göçebe Türklerin tarih boyunca gösterdikleri hareketliliğini dört noktada toplamıştır.

I. Birinci neden olarak göçebe Türklerin Danişmentliler, Selçuklular ve Osmanlılarla beraber büyük fetihlere katılma zorunluluğu oluşundan kaynaklandığını belirtmiştir.

II. İkinci neden olarak otlağı bol ve yaylağı elverişli yeni yurtlar edinme arzularının oluşu

III. Üçüncü olarak Türk hükümetleri tarafından yeni yurtlar edinme arzularının ülkelerdeki halkı Türkmenleştirmek ve az da olsa nüfusu takviye etmek için hükümetler tarafından zorla iskana tabi tutulmaları ve göçebelerin yerlerini beğenmeyip sürekli yer değiştirmeleri

IV. Dördüncü neden olarak serbest yaşamaya alışmış olan aşiretlerin herhangi bir hükümet baskısına, vergisine, askerliğine katılmak istemeyerek her zaman göçe hazır olmak. (Doğan 2004: 21)

Anadolu'da Yaşayan Konar-Göçer Türkler

Karakeçili aşireti, Oğuzların 24 boyundan Kayı boyuna mensuptur ve Anadolu'da hemen hemen birçok köy, oymak ve aşiret isimlerinden hareketle adlandırılmışlardır. Türk boyları içerisinde çok büyük bir boy olması sebebiyle oymak ve aşiretlerin sayısı da fazladır. Bu sayısal büyüklük, boyun askeri ve kültürel yoğunluğunu göstermesi yanında boyun birçok değişik coğrafyaya dağılmasını gerektirmiştir. Bu nedenle önceleri İç Batı Anadolu'da yoğun olarak görülen Karakeçililer daha sonraları Anadolu'nun hemen hemen her bölgesinde görünmüşlerdir. Orta Asya kaynaklı bir Türk aşireti olan Karakeçililer, nicel yoğunlukları diğer coğrafi ve kültürel iklimlerden etkilenmelerine de zemin hazırlamışlardır. Bunun yanında içinde buldukları sosyal ve kültürel ortamdan sınırlı düzeyde etkilenecek Orta Asya Türk kültürüne ve kimliğine ait öğeleri belli ölçütlerde de olsa koruyabilmişlerdir. (Say 2009: 1922)

Afyonkarahisar, Bolvadin'e Yazır, Avşar, Karkın, Çepni boyları yerleşmişlerdir. Bugünkü Bolvadin ve civarındaki halkın kökleri bu aşiretlere bağlıdır. Daha sonra Sarıkeçili, Karakeçili, Honamlı ve Tekeli yörükleri gelmişlerdir. Civarda ise Morcaali Türkmenleri (Kemer kaya), Karainbeyli Türkmenleri (Çay), Karabağ Türkmenleri (Büyükkarabağ, Ortakarabağ, Derekarabağ), Tobanlı Türkmenleri (Kurucaova Köyü), Selçuklu yörükleri (Dışli kasabası), Avşar yörükleri (Ozburan kasabası), Karakeçili (Yörükkaracaören ve civarı) yerleşmiştir. (Aday 2017: 219)

Cevdet Türkay, arşiv belgelerine göre Karabağlıların; Karabağı (Karabakı), Karabağlı (Karabağlı), Karabağlı Aksağı adında Türkmen Yörük kan taifesinden bir aşiret

olduğunu ve Seferihisar, Günyüzlü kazası (Hüdavendigar Vilayetinde), Varna Kazası (Silistre Sancağı), Nevahid-i Barçınlı, (Kemer kaya-Bolvadin) Bolvadin Kazası, Erzincan ve Kiğı kazaları (Erzurum'a bağlı) dâhilinde yerleştiklerini belirtmektedir. Ayrıca, Bozulus Türkmanı Aşireti'nden olan Karabağı Yörükân Cemaatinin, Hudavendigar livası İnegöl nahiyesinde ve öteden beri Barçınlu ve Bolvadin kazalarında sakin olup, Barçınlı Kazasında kışlayıp Emirdağı'nda yayladıkları, yine Osmanlı Arşivlerindeki kayıtlara göre Karabağlı konar-göçer Türkmen Yörükân taifesinin; Aydın, Adana Kütahya, Rakka, Tarsus, İçel, İnegöl, Yenişehir, Bolvadin, Barçınlu, Emirdağı kazaları ile Karaman eyaleti dâhiline yerleştikleri belirtilmektedir. (Türkey 2005: 392)

Osmanlı döneminde Anadolu'ya göç ettirilen Karabağ Türkleri Anadolu'ya yerleştirilerek gelenek ve görenek, inanç ve Türklük kültürlerini yeni iskan ettikleri topraklara taşımışlardır.

İran'da Yaşayan Konar-Göçer Türkler

İran, Horasan, Azerbaycan ve oradan da İran'ın birçok bölgesine yayılan Oğuz Türkleri tarih boyunca kendilerine Türk adı vermişlerdir. İster sözlü kaynaklarda olsun veya yazılı kaynaklarda "Türk" kavramının dışında herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. İran coğrafyasında yaşayan konar-göçer Türk grupları başlıca şöyledir:

- I. Türkmenler
- II. Kaşkay Türkleri
- III. Şahsevenler

I.Yarı göçebe olarak yaşayan Türkmenlerin, İran'ın diğer Türk göçebe halkları gibi sayıları net olarak belli değildir. Araştırmacılar nüfusları hakkında 1.000.000 ile 2.000.000 arasında rakam vermektedirler.

Eskiden İran ve Türkmenistan arasında sıkı bir sınır kontrolü olmadığından Türkmenler, kışın İran ve Türkmenistan ara sınırı olan Erek Nehri'nin güneyine, yani İran'a göçerler, yazın ise kuzeye, yani Türkmenistan'a geçerlerdi. Sınırların sıkı kontrol altına alınmasından sonra İran'ın kuzeydoğusunda Türkmenistan'a komşu olan Horasan bölgesinde kalan Yomut, Göklen, Salur, Sarık boylarından müteşekkil Türkmenler bugünkü Horasan Türkmenlerini meydana getirmektedirler. (Özkan 1997: 255)

Türkmenler, İran'da yaşayan diğer Türk halklarının aksine Sünni mezhebindedirler ve geleneksel Türk örf ve adetlerini korumuşlardır.

İran Türkmenlerinden olan Yomut, Göklen, Nohili, Miçerli, Teke boylarının İran'daki yerleşim alanları şu şekildedir: Yomut boyu, Bender-i Türkmen, Gamıştepe, Akkale, Ecemli, Hocanefes, Ayderiş, Gonbet ve çevresi, Peyker, Deveci, Aksahne, Daşlıburun, Gamışan, Düğüncü, Yılga'da; Göklen Boyu ise Kalele, Gergelan, Ayderiş, Gildağı, Kalabalkan, Muravetepe, Hisarce, Gökten, Gombet yakınları ile Bocnurd kentinin kuzeybatı dağlık kesimine uzanan alanlarda; Birinci Dünya Savaşı sırasında gelip yerleşen Nohili, Miçerli ve Tekeler ise, Cergelan, Gombet yakınları ve Bocnurd'un batısında;

Tekeler, Türkmen Sahra'nın uzak doğusunda Hesarçe'dedir. Türkmenler son yıllarda Gombet-i Kavus'da yoğunlaşmışlardır.(Barutçu 2002: 102-103)

II. Kaşkay Türkleri, XIII. yüzyıldan itibaren Türkistan'dan, Kafkasya'dan, Azerbaycan'dan ve Anadolu'dan İran'ın merkezi ve daha sonra güneyine doğru göç eden Oğuz boyundan olan Türk halklardır.

Türklerin Türkistan'dan İran'a ve oradan Anadolu'ya göç ettikleri özellikle Malazgirt savaşı ve Moğol istilasından sonra kitleler halinde göç ettikleri bilinen bir husustur. Fakat Kaşkay tarihi ve İsmail Aka'nın "Anadolu'dan İran'a Göçler" (Aka 2003: 57-63) adlı makalesi dikkate alındığı zaman 1336¹ yılından sonra, önceki devirlerin aksine Anadolu'dan İran'a göç hareketleri de başlamış görünüyor.

Başlıca Sa'dlu, Baharlu, Duharlu, Karamanlu, Döger, Bayramlu, Ağaçeri, Hacılı, Cakırlu, Ayınlı, Hamza, Hacılı, Eğirli, Dodurga, Karkın, Afşar, Begdili, Döger, Bayat, Çepni, Ağaçeri, Dulkadr, Ustaclu, Tekelü, Şamlu, Kacar, Rumlu, Varsak, Cerid, Silsüpür, Turgutlu, Bayat, Bozcalı, Arabgırlu, Hınıslu ve Çemişgezeklü gibi oymaklar bu göçler içinde idiler. Göçler, Tebriz, Erdebil, Hemedan, Zencan'dan tutarak Basra körfezine kadar uzanmıştır. İlave etmemiz gereken bir başka konu ise, özellikle Safevî devrinde gerçekleşen göçler, sadece tek bir sebebe yani dinî sebebe bağlanmaz. Göçlerin siyasî, idarî ve ekonomik yönleri de vardı. Nitekim Melik Mensur Han, Kaşkay, Gellezen, Nemedi ve Dokuzlu tiresinin menşeyini Irak Türkmenleri, Keşkulluların menşeyini Kirmanşah'da bulunan Külher'e ve Bolu tiresini de Bolu şehrine dayandırmaktadır. (Doulatabadi 2017: 33-34)

III.Şahseven Türkleri: 1500 yıllarında Safevi hanedanının egemenliği süresince büyük bir kent olan Erdebil, Şahseven aşiretinin önemli merkezi olmuştur. Mugan, Taliş, Halhal, Arşak ve Mişkin köy arazisinin büyük bir kısmı bu dergaha bağlı kalmış ve büyük bir olasılıkla Karamanlı ve Çakırlu gibi göçebe Türkmen sürüleri tarafından otlak olarak kullanılmasına rağmen otlakların da kontrolü onların elinde olmuştur. Safevi yönetiminin başlangıcında, Mugan ve Erdebil aşiret reisleri ve onların taraftarları için önemli bir merkezdi.

Yarı göçebe bir hayat sürdüren Şahseven Türkleri, yazın İran'ın Azerbaycan eyaletinde bulunan Savalan ve Taliş dağları etekleri ve Karasu ırmağı kenarlarında; kışın ise Muğan bozkırında yaşarlar. Şahseven boylarından bazıları Zencan, Sava ve Kızılüzzen ırmağı kenarlarına dağılmışlardır. Nüfusları 600.000 civarında olan Şahsevenler, Oğuz boyuna mensupturlar ve İran'ın diğer konar-göçer Türk grupları gibi Pehlevi devleti döneminde zorunlu iskana tabi tutulmuşlardır. 1900'lü yıllarında, Şahseven Türkmen boyları: Hacıhacelu, Giyikli, Gacabeylu, İsabeylu, Alorlu, Polatlu, Yurtcu idi. Şahsevenlerin bugünkü boyları arasında Karaabbaslı, İsalu, Kocabeylu, Alibabalı, Rızabeylu,

¹ Bu göçlerin ilki, Moğolların Diyarbakır valisi Uyrat Ali Padişah'ın 1336'da İlhanlı hükümdarı Arpagun üzerine yürümesiyle başlamıştır. Bu olaydan sonra Anadolu'dan çok sayıda Türk ve Moğol topluluğu İran'a göç etmiştir. Tarihi gelişmelerle birlikte ikinci göçle çok sayıda Türkmen Orta Anadolu'dan İran'a göç etmiştir. Bu göç dalgaları 1600'lı yıllara kadar devam etmiştir.

Şahalibeylu, Balabeylu, Mustaahıbeyli, Saruhanbeylu, Geyiklu, Caferlu, Hacıhanlı sayılabilir. (Tapper 2004: 171-196)

İran Türklüğü araştırmaları, Şahseven Türkleri konusunda çok titiz ve derin incelemeler yapılması gerektiğini göstermektedir. Bu grup neredeyse bölgedeki tüm Türk grupların merkezi görevindedir desek doğru olacaktır. Nitekim: "Bir kısım Şahsevenler kardeş kanı dökülmesin diye bugünkü Türkiye topraklarına (Anadolu'ya) göç ederler. Kızılbaşlardan Türkiye'ye ilk göç Şah Abbas zamanında olur ve bu göçün geri dönüşü de olmaz. Kerkük bölgesine giden Kızılbaşların oradan dönmeleri Nadir Şah döneminde olur. Bu dönemde yani Şah Abbas zamanında Kızılbaş toplumunda üçe ayrılma olur. Bir kısmı Kaşkayistan'a, bir kısmı Muğan'a göçer bir kısmı da Kum Sava Tahran bölgesinde kalırlar." (Kalafat 2011: 181)

Göçebe Türklerde Ortaklıklar

Anadolu ve İran Türk konar-göçer toplulukları arasında bahsedeceğimiz ortaklıkları beş gruba ayırabiliriz:

1. İnanç
2. Ekonomi
3. Sosyal Yapı
4. Dil
5. Kültür

1. İnanç:

Türkler tarih boyunca Çin, Hint, Tibet ve İran dinlerinin etkisi altında kalarak; bazen Hıristiyan (Kuman ve Bulgarlar ve Gagauzlar) bazen de Musevi (Hazarlar) oldular. Daha sonra Türkistan, Seyhun ve Ceyhun arasındaki topraklarda İran padişahları ve Arap halifeleriyle mücadele edip bu savaşlar sonucunda İslamiyet'i ancak üç yüz sene sonra kabul ettiler. Fakat Şamanizm bize göre Türk'ün milli şahsiyetini bulmasına hizmet eden bir din olmuştur. (Eröz 1991: 26)

Bugün İran'da veya Türkiye'de yaşayan konar-göçer Türkler, İslam dinine inandıkları, hayatın her safhasında bu inancı yansıttıkları gibi Şamanizm'in gelenek ve göreneklerini de genetik bir kod misali uygulamaktadırlar.

2. Ekonomi

Göçebe Türklerin ekonomisi genellikle hayvancılık üzerine dayalıdır. Gıda üretimi veya eşya üretimi ve ticaret şekli genel olarak hayvancılık üzerindedir.

3. Sosyal Yapı

Türk sosyo-kültürel hayatında tabakalaşma olgusu, ekonomik güçle ilgili olmakla birlikte kan bağına dayalı bir aile birliği sistemine dayanmaktadır. Soyun izlenmesinde genellikle baba tarafı esas alınır.

Eski Türklerde sosyal yapıyı üç sınıfa ayırabiliriz:

- a. Akbudun (Aristokrasiyi temsil eder)
- b. Karabuudun (Halkı temsil eder)
- c. Köle sınıfı (Eröz 1991: 49)

Eski Türklerde akrabalık ve soy ilişkilerinin varlığı ve sürekliliği toplumsal örgütlenmede temel özelliktir. Bu örgütlenme, toprak bütünlüğü ve siyasi bir güç şeklinde, daha çok göçebelerin yaşam şekillerinde bir sosyal tabaka sistemi olarak görülmektedir. Bu sistem, toplumsal rütbe ve hiyerarşi temeline dayanmaktadır.

Mehmet Eröz'e göre, eski Türk göçebelerinde sosyal organizasyon çok mükemmel ve planlı bir şekildedir. Türk kavmi sırasıyla şöyle ayrılmaktadır:

Urak, cil;

il

kul (kabile)

boy (amere)

bölük

tire

yarım tire- fasile

soy (usbe)

ocak

Göçebe bir halk olan Kaşkay Türkleri (Bkz. Erenoğlu, 2011) ve Şahsevenlerin sosyal yapısı, siyasi bir güç özelliği de taşıyan belirli tabakalardan meydana gelmektedir. Eski Türk toplumu yapısına uygun olan bu tabakalaşma sistemi Oğuz Türk halklarında genellikle benzer şekildedir. Türkmenlerde farklılık gösteren bu terimler, İran'da bulunan Arap, Beluç, Kürt, Lor gibi azınlıklarda da benzer şekilde kullanılmaktadır. Bu durum azınlıklar arasında tabakalaşma sisteminin de birbirine yakın olduğu ve birbirinden etkilenmelerin yaygın olduğu anlamını taşıyabilir.

Yukarıda bahsedilen sosyal yapı Osmanlı döneminde Anadolu konar-göçer Türklerinde de görünmüş; fakat günümüzde bu sistem yok olsa da izleri devam etmektedir.

Sosyal düzen

Güç düzeni

İl

Han

Tayfa

Kelanter

Tire

Kethüda

Bonku

Aksakal

Aile

Aile

5.Dil

Oğuz Türkleri diğer Türk halklarının içinde en çok kola sahip olan Türk boyu olmuştur. Bugün Türkiye, Kıbrıs, Azerbaycan, Türkmenistan, İran, Irak gibi yerleşim bölgelerinin yanı sıra ekonomik ya da politik sebeplerle göç ederek çok geniş bir alana yayılmışlardır. Oğuz Türklerinin dili, Oğuz Türkçesidir.

Çok geniş bir alanda yaşayan Türk halklarının dilleri, kültür, politika, iklim vb. sebeplerle doğal olarak birbirinden farklılaşmaya başlamıştır. Yüzyıllardır buldukları coğrafyadan başka coğrafyalara göç eden kavimler, kendilerine ait kültür birikimlerini kendileri ile birlikte dillerinde taşımışlardır. Ayrıca son zamanlarda Karşılaştırmalı kültürdilbilim yöntemiyle farklı coğrafyalarda yaşayan insanların ortak dil ve kültür araştırmaları incelenmektedir. Karşılaştırmalı kültürdilbilim, doğayı, toplumu ve insanların düşünce tarzını inceleyen ve gelişmekte olan bir bilimdir. Bu bilim insanların algılayış tarzı, toplumsal bilinci, deneyimleri, nesnel dünya ve bu dünyanın düşünüm yollarıyla ilgili bilgi dizgelerini bütünleştiren bir alan olarak yorumlanmaktadır. (Alimjanov 2016: 57)

6.Kültür

Çok geniş bir coğrafyaya yayılan konar-göçer Türklerin en önemli ortak noktaları "kültür" değerleridir. "kültür, yaşayış ve düşünüş tarzımızda, günlük münasebetlerimizde, sanatta, edebiyatta, dinde, sevinç ve eğlencelerimizde tabiatımızın kendisini ifade etmesidir." (Turhan 1994: 36) kültür bir milletin geçmişini geleceğine bağlayan unsurdur.

Anadolu yürükleri ve İran konar-göçer Türk halkları arasındaki ortak kültür değerleri sayamayacağımız kadar çoktur. Zamanla birlikte bu kültür değerleri, değişime maruz kalsa da ortak özellikler hayatın her aşamasında göze çarpmakta ve bunu yansımalarını dilde görmekteyiz. Burada özet olarak şu başlıklar altında toplamamız mümkündür.

Çadır: Göçebe Türklerin en önemli hayat unsurlarından biri olan "çadır" ve çadırın içindeki yaşam malzemesi coğrafi şartlar ve yaşadığı bölgenin durumuna göre değişebilir. Fakat Türk konar-göçer çadırı, bölgedeki diğer halkların çadırından ayrılmaktadır. Çadırın cinsi, türü, rengi ve yapım malzemesi beslediği ve yetiştirdiği hayvanın kılından yapılmakla birlikte onu doğal hava şartlarından korumak amaçlı yapılmaktadır.

Geçiş Dönemi Ritüelleri (Doğum-Evlenme-Ölüm Törenleri) (Bkz.Yeşil 2014): Türk dünyasında önemli bir kültür malzemesi olan "geçiş dönemi ritüelleri" tüm ayrıntılarıyla birlikte Türk'e özeldir.

Halk hekimliği: Türk halkının kullandığı halk hekimliği terimleri, onların düşüncelerini, inanışlarını, değer yargılarını ve kültürlerini barındırmaktadır. Kaşıkay Türkleri alanında yaptığımız araştırmalar sırasında, "Türki derman" adı verdikleri halk hekimliği terimi bu kültürün ne kadar özel ve geniş bir hazine olduğunun göstergesidir.

Dokumacılık, halı ve halı üzerindeki “tamgalar”, çadır ve çadır içinde kullanılan dokumalarda sık sık rastladığımız kültür öğeleridir.

Taş, su, toprak ve ağaç kültürleri gibi ortak unsurlar, Müslüman Oğuzların bu alana yerleştikten sonra halk inanışları ve düşüncelerinde kullandıkları en çok unsurlar olmuştur.

Sonuç

Türklerin tarihi ve coğrafyası konusunda Türkologların yaptığı araştırmalar, bugün yeryüzüne yayılmış bulunan bütün Türk kavimlerinin, ortak bir tarihten geldiğini göstermektedir. Yüzyıllar önce ana yurtlarından ayrılarak yeryüzünün her yönüne doğru başlattıkları göç ile yaşanabilir coğrafyalarda yurt tutan Türklerin yürüyüşü henüz sonlanmış sayılmaz. Yerleştiği her yerde sosyal hayatını ve kültürünü koruyup yaşatan Türk'ün bugünkü göç yönü Batı'ya doğru çizilmiştir.

Sonuç olarak Türklerin gerek destanlarında, gerek halk hikâyelerinde ve hatta en geniş anlamıyla hayatlarının tüm alanlarında, Türk kültürünün ortak unsurlarını bulmak mümkündür. Bu ortak nitelikler, aynı zamanda Türk kimliğinin oluşmasına ve dünyanın dört bir yanına yayılmış olan Türk kavimlerinin ortak bir kültürel kimlik oluşturmasına etki etmiştir. Bireysel kahramanlık hikâyelerindeki ortak motifler ile toplumun öncüsü olanlar ve devlet adamlarının taşıdığı değerler, Türklerin kolektif bilincinin oluşmasında paralel bir anlama sahiptir.

KAYNAKÇA

ADAY, Erdal, (2017), “Bolvadin İlçesi Karabağ Köyleri Folklorundan Eski Türk İnançları İzleri”, **Kesit Akademi Dergisi**, **Aralık 12**: 217-239.

AKA, İsmail, (2003), “Anadolu’dan İran’a Göçler”, **Tarihten Günümüze Türk- İran İlişkileri Sempozyumu Ankara**, Türk Tarih Kurumu: 57-63.

ALİMJANOVA, G.M., (2016), **Karşılaştırmalı Kültürdilbilim Dil-Kültür-İnsan, (Seyhan Uçar-Şekip Aktay)**, Gazi Kitapevi: Ankara.

BARUTÇU Özönder, F. Sema, (2002) “İran ve Türkler”, **Kök Sosyal ve Stratejik Araştırmaları Dergisi**, Ankara, C. IV/ S. I: 102-103.

DOĞAN, M. Said – DOĞAN, Cihangir, (2004) “Tarihsel Gelişim Sürecinde Yörükler”, **Sosyoloji Konferansları Dergisi**, (İstanbul Journal of Sociological Studies), 30: 15-29.

DOULATABADİ, Farzaneh, (2017), **Kaşkay Türklerinin Edebiyatı**, Türk Dil Kurumu Yayınları: Ankara.

ERÖZ, Mehmet, (1991), **Yörükler**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı: İstanbul

ERENOĞLU, Dilek, (2011), “Kaşkay Türklerinde Sosyal Tabakalaşma”, **Tursish Studies**, 6/4: 123-137.

GÜLDEMİR, Münevver Karanfil, (2018), “**Afyon – Bolvadin ve Çevresi Halk İnanışları ve Uygulamaları**” Dokuz Eylül Üniversitesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

KALAFAT, Yaşar (2011), **Türk Kültürlü Halklarda Orta Asya’dan Orta Doğu’ya İnanç Göçü**, Berikan Yayınevi: Ankara.

KALAFAT, Yaşar (2012), **Azerbaycan-İran-Anadolu-İrak Halk İnançları Hattı**, Berikan Yayınevi: Ankara.

KOCA, Nusret-Yazıcı, Hakkı, (2011), “Afyonkarahisar İlindeki İdari Yerleşmelerin Toponimik Sınıflandırılması”, Türk Coğrafyası Dergisi, 56: 1-10.

ÖZEY, Ramazan, (2013), “Türk Dünyası Coğrafyası”, Yeni Türkiye Türk Dünyası Özel Sayısı, 53:145.

ÖZKAN, Nevzat, (1997), **Türk Dünyası Nüfus Sosyal Yapı Dil Edebiyat**, Geçit Yayınları: Kayseri.

ÖZTEK, Zafer, (2006), **Halk Dilinde Sağlık Deyişleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları: Ankara.

SAY, Yağmur, (2009), “Karakeçili Aşireti ve Eskişehir’e İskan İle Kuyucak Karyesi’ndeki Özbekli Cemaati”, **Turkish Studies**, Volum 4/3 Spring:1903-1954.

TAPPER, Richard, (2004), **İran’ın Sınır Boylarında Göçebeler-Şahsevenlerin Toplumsal ve Politik Tarihi**,(F.Dilek Özdemir), İmge Yayınları, Ankara: 171-196.

TURHAN, Mümtaz, (1994), **Kültür Değişmeleri Sosyo Psikoloji Bakımından Bir Tetkik**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: İstanbul.

YEŞİL, Yılmaz, (2014), **Türk Dünyasında Geçiş Dönemi Ritüelleri (Doğum-Evlenme-Ölüm Geleneği)**, Grafiker Matbaacılık, Ankara.